

УДК [340.15:347.734](477.83/.86)"17/18"

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АВСТРІЙСЬКІЙ МОНАРХІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII – СЕРЕДИНА XIX СТОЛІТЬ)

Ірина Борис

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: iryna.borys28@gmail.com
ORCID: 0009-0008-7667-1026*

Проаналізовано становлення та розвиток правового регулювання банківської діяльності в Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX століть). Зазначено, що австрійське банківське право в другій половині XVIII століття базувалося на системі концесії (у нинішньому розумінні цього слова, згідно з українським законодавством, – «державно-приватного партнерства»). Система концесії передбачала виділення окремих привілеїв та монополій фінансовим установам. Відповідно до цієї системи, уряд надавав обмежену ліцензію на здійснення банківської діяльності в обмін на фінансову підтримку держави. Така практика не була якоюсь особливою, бо відомо, що в тодішній Європі навіть окремі монархи позичали гроші в приватних осіб, нерідко іноземців. Концесія надавалася на обмежений термін, зазвичай на 10 років, і могла бути продовжена після закінчення його строку. Отримання концесії від уряду давало банку право на зберігання грошових коштів клієнтів, видавання позик та проведення інших банківських операцій. Узамін за концесію банк зобов'язувався надавати кредити державі, розмір яких був визначений урядом, а також зберігати фінансові резерви відповідно до встановлених правил. Концесійна система формально забезпечувала контроль держави над банківською діяльністю та сприяла залученню фінансових ресурсів до державного бюджету. Однак система концесії також мала свої недоліки, зокрема, обмеження конкуренції та неефективне використання ресурсів банків. Тому в наступні роки в Австрії було проведено низку реформ, спрямованих на підвищення ефективності банківської системи.

Встановлено, що формування правових засад банківської справи в Австрії на початку XIX століття відбувалося в контексті кодифікації розрізненого законодавства країни загалом. У 1811 році було створено одну з найважливіших пам'яток сучасного європейського права, яка діє донині – Австрійський цивільний кодекс. Положення про відсотки на капітал включено до глави 21 Кодексу під назвою «Про договір позики» (§§983–1001). Варто звернути увагу на те, що Австрійський цивільний кодекс 1811 року не має пандектної структури, а тому в ньому відсутня загальна частина зобов'язального права, яка включає регулювання процентів. Договір позики, що передбачав відсотки (*Zinsenvertrag*), регулювала стаття 984 кодексу. Регулювання «відсотків» («комісії») законодавець помістив у §§993–1000. Стаття 991 передбачала, що у випадку позики «боргової картки» «боржник лише зобов'язаний або повернути все... або компенсувати кредитору шкоду, яку він доведе». Тому можливість нарахування відсотків за такими кредитами була повністю виключена; це було положення *juris cogentis*, порушення якого призводило до невиконання зобов'язання. Стаття 993 гласила, що якщо в договорі позики були передбачені відсотки (незалежно від того, предметом позики були гроші чи предмети споживання – «незначні предмети», *verbrauchbare Sachen*), «такий договір дійсний лише на цей час». Санкцією за перевищення положення про максимальні проценти було визнання недійсності юридичної операції. Це

положення було розширено статтею 996, згідно з якою положення, що покладають на боржника «інші допоміжні зобов'язання» або зберігають «інші допоміжні вигоди» на користь кредитора чи третіх осіб, також є недійсними, якщо їх вартість перевищила максимальний відсоток.

Ключові слова: правове регулювання, банківська діяльність, банківська система, Галичина, Австрійська монархія.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2023.77.046>

Постановка проблеми. У сучасних умовах євроінтеграційних процесів одним із важливих напрямів державної політики є використання позитивного досвіду ефективного правового регулювання банківської діяльності. Адже досконала банківська система є запорукою розвитку ринкової економіки. Особливий інтерес має ґрунтовне й комплексне історико-правове дослідження становлення і розвитку правового регулювання банківської діяльності в Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). Вивчення історико-правових аспектів становлення і розвитку правового регулювання банківської діяльності в Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) матиме практичне значення для сучасних процесів удосконалення чинного законодавства України.

Метою статті є історико-правовий аналіз становлення та розвитку правового регулювання банківської діяльності в Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX століття).

Вклад основного матеріалу. Австрійське банківське право в другій половині XVIII століття базувалося на системі концесії (у нинішньому розумінні цього слова, згідно з українським законодавством, – «державно-приватного партнерства» [1]). Система концесії передбачала виділення окремих привілеїв та монополій фінансовим установам. Відповідно до цієї системи, уряд надавав обмежену ліцензію на здійснення банківської діяльності в обмін на фінансову підтримку держави. Така практика не була якоюсь особливою, бо відомо, що в тодішній Європі навіть окремі монархи позичали гроші в приватних осіб, нерідко іноземців. Концесія надавалася на обмежений термін, зазвичай на 10 років, і могла бути продовжена після закінчення його строку. Отримання концесії від уряду давало банку право на зберігання грошових коштів клієнтів, видавання позик та здійснення інших банківських операцій [2, с. 42–57]. Взамін за концесію банк зобов'язувався надавати кредити державі, розмір яких був визначений урядом, а також зберігати фінансові резерви відповідно до встановлених правил. Так, концесійна система формально забезпечувала контроль держави над банківською діяльністю та сприяла залученню фінансових ресурсів до державного бюджету. Однак система концесії також мала свої недоліки, зокрема, обмеження конкуренції та неефективне використання ресурсів банків. Тому в наступні роки в Австрії було проведено низку реформ, спрямованих на підвищення ефективності банківської системи [3, с. 123].

Формування правових засад банківської справи в Австрії на початку XIX століття відбувалося в контексті кодифікації розрізненого законодавства країни загалом [4, с. 80]. У 1811 році було створено одну з найважливіших пам'яток сучасного європейського права, яка діє донині – Австрійський цивільний кодекс – *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)* [5, с. 56]. Її головним творцем був Франц фон Цайллер (1751–1828) – один із провідних австрійських юристів того періоду. Це була завершальна ланка процесу кодифікації австрійського цивільного законодавства, розпочатого Марією Терезією. Положення про відсотки на капітал

включено до глави 21 Кодексу під назвою «Про договір позики» (§§983–1001) [6, с. 88–96]. Варто звернути увагу на те, що ABGB не має пандектної структури, а тому в ньому відсутня загальна частина зобов'язального права, яка включає регулювання процентів. Договір позики, що передбачав відсотки (*Zinsenvertrag*), регулювала стаття 984 кодексу. Регулювання «відсотків» («комісії») законодавець помістив у §§993–1000 [7, с. 266–268]. Стаття 991 передбачала, що у випадку позики «боргової картки» «боржник лише зобов'язаний або повернути все... або компенсувати кредитору шкоду, яку він доведе». Тому можливість нарахування відсотків за такими кредитами була повністю виключена; це було положення *juris cogentis*, порушення якого призводило до невиконання зобов'язання [8, с. 267]. Стаття 993 гласила, що якщо в договорі позики були передбачені відсотки (незалежно від того, предметом позики були гроші чи предмети споживання – «незначні предмети», *verbrauchbare Sachen*), «такий договір дійсний лише на цей час» [9, с. 266]. Отож санкцією за перевищення положення про максимальні проценти було визнання недійсності юридичної операції. Це положення було розширено статтею 996, згідно з якою положення, що покладають на боржника «інші допоміжні зобов'язання» або зберігають «інші допоміжні вигоди» на користь кредитора чи третіх осіб, також є недійсними, якщо їх вартість перевищила максимальний відсоток [10, с. 267–268].

В австрійському законодавстві термін «застава» означав іпотечне забезпечення. Максимальний відсоток сплачувався, якщо в договорі були передбачені відсотки, але без визначення їх розміру. Так, на боржника були покладені наслідки неточності формулювання договору. Стаття 995 встановлювала законний відсоток («юридичну комісію») на рівні 4 % річних [11, с. 267]. Відповідно до статті 997 відсотки, зазвичай, сплачувалися «після повернення капіталу» або щорічно, якщо позика була укладена на термін більше одного року, якщо сторони не погодили інше. Обмежувалася також можливість стягнення процентів наперед – це дозволялося максимум на шість місяців [12, с. 268].

Стаття 998 Цивільного кодексу 1811 року забороняла анатоцизм («відсотки з відсотків»), що мотивувалося, зокрема, захистом «нерозважливих боржників» від «жадібних кредиторів, які встановлюють короткі терміни платежу». Проте для захисту кредитора капіталізація відсотків, що нараховувалися два або більше років тому, була дозволена окремою угодою. Творці австрійської доктрини XIX століття також зазначали, що заборона анатоцизму не означала заборони стягувати проценти за прострочення на несплачені відсотки. Стаття 999 обмежувала свободу сторін у грошовій позиці шляхом встановлення зобов'язання сплачувати відсотки у валюті основної суми. Це регулювання мало важливе практичне значення на початку XIX століття, особливо, коли наполеонівські війни спонукали до випуску паперових грошей, інфляції та економічної нестабільності [13, с. 36]. У такий спосіб австрійський законодавець вирішив розділити регулювання лихварства та відсотків. Положення про лихварство та відсотки, створені Цивільним кодексом 1811 р. проіснували без будь-яких змін понад півстоліття.

Основні аспекти австрійського військового фінансування продовжувалися і в XIX столітті, хоча з більш передбачуваних потоків надходжень і модель витрат. Наполеонівські війни підірвали міць імперії. За дванадцять років війни монархія стала банкрутом, що змусило військовий бюджет скоротити понад половину. Незважаючи на британські позики, борги зростали, що тиснуло на державні фінанси та збільшення податкового й інфляційного навантаження на населення [14, с. 270]. У 1811 році, коли після одруження Наполеона з Марією Луїзою,

здавалося, що Австрію чекає тривалий період миру, була зроблена спроба стабілізувати фінансову систему. У 1811 році відбувся обмін банкнот на нові розмінні банкноти (einlösungscheine) у співвідношенні 8:1. Однак війна 1813 року унеможливила цю стабілізацію. В обігу з'явилися облігації, засновані на надходженнях від майбутніх податків (зокрема і в Галичині) [15, с. 23]. У цій ситуації паперові гроші постійно знецінювались. У 1816 році ці облігації були обміняні на нові банкноти у співвідношенні 3,5:1. Незважаючи на внутрішні проблеми, Австрія продовжувала випуск срібних талерів Марії Терезії, т. зв. Левантійських талерів, які стали торговою монетою в східному Середземномор'ї і зберігали це значення до ХХ століття [16, с. 86].

Значним кроком уперед було створено Національний банк Австрії у 1816 році. Метою його діяльності було забезпечення фінансової стабільності та розвитку економіки. Цей банк мав ексклюзивне право на емісію грошей та здійснював контроль за діяльністю комерційних банків. Банк виконував роль центрального банку та банку емітента, що означало, що він мав право на випуск банкнот, які виступали законним платіжним засобом у країні. Також він зберігав резерви грошей, що мали забезпечити стабільність фінансової системи в разі потреби; надавав позики банкам та іншим фінансовим установам, що допомагало підтримувати ліквідність банків та економіки назагал; регулював обсяг грошей в країні з метою забезпечення стабільності цін та здійснення монетарної політики [17, с. 280]. Діяльність Національного банку Австрії регулювалася законодавством та рішеннями його власних органів управління. Керівництво банку здійснювала Рада директорів, що складалася з 8–12 членів, яких призначали на шість років. Для забезпечення незалежності банку від держави та політичних впливів, члени Ради директорів не мали права займати жодну іншу посаду в державних органах влади або в приватному секторі.

Важливою фінансовою установою в Австрійській монархії варто виокремити *муніципальну банківську справу*. Її діяльність базувалася, по суті, на двох стовпах. Однією виступала місцева влада, яка, зазвичай, відігравала важливу роль у створенні банківської установи; другою – була конкретна модель функціонування установи, а також середовище, до якого була спрямована кредитна пропозиція [18, с. 74]. Генеза муніципального банківського обслуговування пов'язана зі створенням ощадних кас, які повинні були бути установами, що дозволяють безпечно розміщувати невеликі фінансові ресурси. Вони не застосовували принцип максимізації прибутку, а керувалися довгостроковими інтересами клієнтів і вважалися максимально безпечними інституціями. Річний чистий прибуток кредитних спілок передбачалося спрямовувати насамперед на створення їх резервного фонду. Лише тоді, коли цей фонд досягав розміру, зазначеного в статуті, частину прибутку можна було спрямовувати на благодійність чи інше суспільне благо [19, с. 722]. Функції, покладені на кредитні спілки, а також їх гуманітарний характер, некомерційна та безпечна діяльність перетворили їх на організації, що мають характер соціальних інститутів [20, с. 20]. Прикладом такої інституції з 1844 року стала Галицька ощадна каса.

Важливою формою міських фінансових установ у ХІХ столітті в Австрійській монархії були міські ощадні каси. Ощадні каси відрізнялися від інших форм банківських інституцій насамперед призначенням. Розміщення зібраних коштів був менш значним і призначався лише для забезпечення відсотків. Ощадні каси орієнтувалися на небагату клієнтуру і ставили собі за мету зміцнення середнього класу. Якщо мірилом ефективності фінансових інститутів є коефіцієнт наданих кредитів й утворених депозитів, то каси були найменш ефективною формою банківської

справи. Приватні банки, наприклад, могли надати вдвічі більший кредит. В Австрії перші муніципальні ощадні каси були засновані в 1819 році, в Чехії в 1825 році. У 1844 році система ощадних кас була врегульована законом. Головна відмінність, порівняно з пруським досвідом, було наділення кас правосуб'єктністю [21, с. 55–56]. Закон допускав можливість заснування фондів на основі соціальних пожертв.

Поряд з Австрійським національним банком функціонували приватні банки, позиками яких уряд регулярно користувався, намагаючись покрити дефіцит державного бюджету. Одним із таких банків був Дім Ротшильдів, один із представників якого Соломон заснував у 1820 році Інституцію грошей (Geld-Anstalt) для регулювання державного фінансового механізму. З допомогою Ротшильдів у 1820 році урядові вдалося виплатити відсотки за старі позики. У 1840-х роках завдяки випуску нових паперових грошей вдалося покрити більшість зобов'язань [22]. Покладання надій на приватні банки стало меншим, особливо після того, як у 1841 році трапилося банкрутство віденського банку Гаймюллера, що збіглося у часі з фінансовою й економічною кризою.

Австрійський уряд і при Франці, і при Фердинанді надто мало уваги приділяв нарощуванню капіталу в державі і створенню сприятливих умов для інвестицій. У 1848 році з'явилася інфляція, пов'язана з надмірною емісією паперових грошей. Початок військових дій у цей період, непослідовна фіскальна позиція Відня усередині XIX століття спричинили зростання бюджетних витрат, державного боргу та випуску банківських грошей [23, с. 97]. Третя криза понад десятиліття призвела до катастрофічного виснаження державних ресурсів. Мобілізації 1854 і 1859 років поставили монархію на межу банкрутства і підірвали її міжнародну кредитну спроможність [24, с. 365].

У період внутрішньої реконструкції австрійської монархії в 1860-х роках законодавці повернулися до змін в регулюванні банківсько-фінансової системи країни. Війна 1859 року з Францією і П'ємонтою стала початком кінця десятирічної ери неоабсолютизму в Австрії і дала поштовх до глибокої внутрішньої перебудови держави. Після катастрофи у війні з Пруссією 1866 року Габсбурзька монархія опинилася в критичній ситуації – це дало прямий поштовх до ґрунтовної внутрішньої перебудови, ухвалення конституції та угоди (*Ausgleich*) з Угорщиною. Кульмінацією цього процесу стало прийняття низки конституційних законів у 1867 році, відомої як Груднева конституція (*Dezemberverfassung*), яка визначала політичну систему Австрії до 1918 року [25, с. 268].

Необхідно зазначити, що 1850–1860-ті роки були періодом, який називають часом динамічного розвитку торгівлі, банківської справи та індустріалізації. Ці процеси інколи вимагали ризикованих вкладень і значних капіталів – доступ до них суттєво ускладнювалося антилихварським законодавством, особливо обмеженням розміру відсотків. Так, 14 грудня 1866 року було оприлюднено закон про скасування встановлених законом обмежень розміру відсотків і про зміну кримінального правопорушення за лихварство. Як і Йосифінський патент 1787 році, це був короткий акт (лише 10 параграфів), але мав далекосяжні наслідки. Стаття 1 Закону скасовувала обмеження позик готівкою щодо суми договірних відсотків (отже, нівелювалися норми §§994, 996 і 998 ABGB із застереженням, що «інші положення цивільного законодавства щодо кредитного договору залишаються без змін»). Стаття 2 своєю чергою змінила положення §993 ABGB, встановивши законну відсоткову ставку 6 %, незалежно від того, забезпечена позика заставою чи ні. Після цього з'явилися положення кримінального права, які запроваджували покарання за лихварство. У такий спосіб законодавець шукав загальний підхід до сутності

лихварства, відходячи від його розуміння як простого порушення заборони стягувати високі відсотки чи додаткові блага. Формулювання цього положення чітко демонструє сучасний підхід до лихварства, дуже близький до того, що в сучасному праві називається експлуатацією [26, с. 38].

Австрійський закон 1866 року, мав новаторський характер, проте він був неповним. Річ у тім, що він регулював питання лихварства та відсотків вибірково, торкаючись лише питання грошових позик. Водночас він не змінив формулювання положень про проценти в Цивільному кодексі 1811 року та не скасував їх. Ці та інші недоліки нового закону, що мав ознаки тимчасовості, ймовірно, означали недовгий термін дії акту – він діяв лише півтора року, до 1868 року, коли його замінив новий закон. Окрім того, були скасовані всі положення цивільного та кримінального законодавства, що суперечили зазначеним положенням. Так, настання конституційної ери принесло в Австрію рідкісний правовий експеримент в історії Європи: впровадження принципу свободи договору щодо відсотків і усунення поняття «лихварство» або «експлуатації» з юридичної термінології. Через 80 років відбулося повернення до порядку, встановленого Йосифінським патентом 1787 року. В обох випадках мотиви законодавця (спрощення доступу до кредиту) та ідеологічні обставини (прогрес лібералізації в багатьох напрямках) були схожими [27, с. 39].

У середині – другій половині XIX століття різноманіття банків у Австрійській монархії збільшилося. Поширеними стали *іпотечні (земельні) банки*, завдання яких обмежувалося у посередництві в купівлі/продажі земель, ґрунтів, будинків; *торгівельні банки*, через які велась більша частина торговельного обороту; *емісійні банки*, головним завданням яких став випуск і регуляція обороту банкнот; *ощадні каси*; *товариства взаємного кредиту*; *кредитні банки*, діяльність яких була у дечому схожа на діяльність іпотечних банків, а їхня особливість полягала у створенні акціонерних товариств; *брокерські банки*, завдання яких полягало в організації посередництва; *страхові банки* тощо [28, с. 4].

Отже, банківська діяльність у монархії Габсбургів визначалася господарською кон'юнктурою і напряму залежала від політичної ситуації. Численні війни, які проводила Австрія в досліджуваній період, негативно впливали на фінансовий стан країни, змушуючи уряд брати позики і в інших держав, і у власних багатих громадян. Період середини XVIII – початку XIX століття у монархії Габсбургів характеризувався нестабільністю фінансової системи і банківського сектора зокрема. Саме тоді припадає упорядкування правових основ банківської діяльності і створення Національного банку Австрії, покликаного сприяти фінансовій стабільності та розвитку економіки. Втім, банківське законодавство мало низку недоліків, усунення яких припало на другу половину XIX століття.

Список використаних джерел

1. Закон про концесію від 3 жовтня 2019 року (із змінами і доповненнями від 13 грудня 2022 року), доступно 7 травня 2023 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T190155>
2. Бойко І. Й. Вплив державної політики Австрійської монархії на соціально-економічний розвиток у Галичині (друга половина XVIII–XIX століть). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 66. С. 42–57.
3. Szabo F. Haugwitz, Kaunitz, and the Structure of Government in Austria under Maria Theresia, 1745 to 1761. *Historical Papers*. 1979. No 141. P. 123.
4. Тищик Б. Історія держави та права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.): навч. посібник. Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2003. С. 60–63. (80 с.)

5. Кульчицький В. Державний лад і право в Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст. Львів: Машинно-офсетна лабораторія Львівського університету, 1966. С. 56. (66 с.)
6. Бойко І. Й. Правове регулювання цивільних відносин на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2013. Вип. 57. С.88–96.
7. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 266–268.
8. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 267.
9. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 266.
10. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 267–268.
11. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 267.
12. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 268.
13. Bokwa K. Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX w. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2017. Nr 21. S. 36.
14. Wess M. A. The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 270.
15. Bujak F. Rozwój gospodarczy Galicji (1772–1914). Lwów: Nakł. Księgarni poskiej Połonieckiego, 1917. S. 23.
16. Morawski W. Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2002. S. 86.
17. Цьольнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. Львів: Літопис, 2001. С. 280.
18. Broński K. Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe jako podmioty ekonomii społecznej w Galicji – zarys problematyki. *Ekonomia Społeczna*. 2018. Nr 2. S. 74.
19. Buzek J. Administracja gospodarstwa społecznego. Lwów: Nakładem Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1913. S. 722. (868 s.)
20. Zamoyski G. “Pracuj i oszczędzaj”. Kasy oszczędności w Galicji w latach 1844–1914. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2013. S. 20. (447 s.)
21. Morawski W. Słownik Historyczny Bankowości Polskiej do 1939 roku. Warszawa: Muza SA, 1998. S. 55–56.
22. Огуй О. Географія ринку цінних паперів (облігацій) на Буковині в австрійські часи: періоди формування та розгортання (1790/1870–1914/18), доступно 6 червня 2023 року. URL:
https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhui_Oleksandr%2FHeohrafiia_rynku_tsinnnykh_paperivoblihatsii_na_Bukovyni_v_avstriiski_chasy.pdf
23. Wess M. A. The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 97.
24. Wess M. A. The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the

- Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 365.
25. Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809–1918 / пер. з англ. Львів: ВНТЛ–Класика, 2002. С. 131. (268 с.)
 26. Bokwa K. Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX w. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2017. Nr 21. S. 38.
 27. Bokwa K. Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX w. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2017. Nr 21. S. 39.
 28. Dr. Scharling W. von. *Bankpolitik*. Jena: Velag von Gustav Fischer, 1900. S. 4.

References

1. Закон про контсесію від 3 жовтня 2019 року (із змінами і доповненнями від 13 грудня 2022 року), доступно 7 травня 2023 року. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/T190155>
2. Bojko, I. J. (2018). Vplyv derzhavnoi polityky Avstrijs'koi monarkhii na sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok u Halychyni (druha polovyna XVIII–XIX stolit'). *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, 42–57.
3. Szabo, F. (1979). Haugwitz, Kaunitz, and the Structure of Government in Austria under Maria Theresia, 1745 to 1761. *Historical Papers*. 141, 123.
4. Tyschuk, B. (2003). Istoriiia derzhavy ta prava Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (X st. – 1918 r.): navch. posibnyk. L'viv: Vyd-vo LNU imeni Ivana Franka, 60–63.
5. Kul'chyt's'kyj, V. (1966). Derzhavnyj lad i pravo v Halychyni v druhij polovyni XIX – na pochatku XX st. Mashynno-ofsetna laboratorii L'vivs'koho universytetu, 56.
6. Bojko, I. J. (2013). Pravove rehuliuвання tsyvil'nykh vidnosyn na ukrains'kykh zemliakh u skladi Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (1772–1918 rr.). *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, 88–96.
7. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 266–268.
8. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 267.
9. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 266.
10. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 267–268.
11. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 267.
12. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 268.
13. Bokwa K. (2017). Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX w. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 21, 36.
14. Wess, M. A. (2017). The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. P. 270.
15. Bujak, F. (1917). *Rozwój gospodarczy Galicyi (1772–1914)*. Nakł. Księgarni poskiej Połonieckiego, 23.
16. Morawski, W. (2002). *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*. Wydawnictwo TRIO, 86.
17. Ts'ol'ner, E. (2001). *Istoriiia Avstrii*. Litopys, 280.
18. Broński, K. (2018). Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe jako podmioty ekonomii społecznej w Galicji – zarys problematyki. *Ekonomia Społeczna*. 2, 74.

19. Buzek, J. (1913). *Administracja gospodarstwa społecznego*. Nakładem Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 722.
20. Zamoyski, G. (2013). «Pracuj i oszczędzaj». *Kasy oszczędności w Galicji w latach 1844–1914*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 20.
21. Morawski, W. (1998). *Słownik Historyczny Bankowości Polskiej do 1939 roku*. Muza SA. 55–56.
22. Ohuj, O. (2023). *Heohrafiia rynku tsinnykh paperiv (oblihotsij) na Bukovyni v avstrijs'ki chasy: periody formuvannia ta rozghortannia (1790/1870–1914/18)*. Retrieved from https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhui_Oleksandr%2FHeohrafiia_ryнку_tsinnykh_paperivoblihotsii_na_Bukovyni_v_avstrijski_chasy.pdf
23. Wess, M. A. (2017). *The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin*, 97.
24. Wess, M. A. (2017). *The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management.. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin*, 365.
25. Tejlor, A. Dzh. (2002). *Habsburz'ka monarkhiia 1809–1918*. VNTL–Klasyka, 131.
26. Bokwa, K. (2017). *Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX. w. Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*, 21, 38.
27. Bokwa, K. (2017). *Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX. w. Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*, 21, 39.
28. Dr. Scharling, W. von. (1900). *Bankpolitik*. Jena: Velag von Gustav Fischer, 4.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF BANKING ACTIVITY IN THE AUSTRIAN MONARCHY (SECOND HALF OF THE 18TH – MID 19TH CENTURIES)

Iryna Borys

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: iryna.borys28@gmail.com
ORCID: 0009-0008-7667-1026*

The article analyzes the formation and development of legal regulation of banking activity in the Austrian monarchy (second half of the 18th – mid-19th centuries). It is noted that Austrian banking law in the second half of the 18th century was based on the concession system (in the current sense of this word, according to Ukrainian legislation, «public-private partnership»). The concession system provided for the allocation of certain privileges and monopolies to financial institutions. Under this system, the government granted a limited license to carry out banking activities in exchange for financial support from the state. This practice was not something special, because it is known that in Europe at that time even individual monarchs borrowed money from private individuals, often foreigners. The concession was granted for a limited period, usually 10 years, and could be extended after its expiration. Obtaining a concession from the government gave the bank the right to keep customers' money, issue loans and carry out other banking operations. In exchange for the concession, the bank undertook to provide loans to the state, the size of which was determined by the government, as well as to keep financial reserves in accordance with the established rules. The concession system formally ensured state control over banking activities and contributed to attracting financial resources to the state

budget. However, the concession system also had its drawbacks, in particular, limiting competition and inefficient use of banks' resources. Therefore, in the following years, a number of reforms aimed at improving the efficiency of the banking system were carried out in Austria.

It is established that the formation of the legal foundations of banking in Austria at the beginning of the 19th century took place in the context of the codification of the country's disparate legislation in general. In 1811, one of the most important monuments of modern European law, which is still valid today, was created – the Austrian Civil Code. Provisions on interest on capital are included in Chapter 21 of the Code entitled «On Loan Agreements» (§§ 983–1001). It is worth paying attention to the fact that the Austrian Civil Code of 1811 does not have a pandect structure, and therefore it lacks the general part of the obligation law, which includes the regulation of interest. A loan agreement involving interest (*Zinsenvertrag*) was governed by Article 984 of the Code. Regulation of «interest» («commission») was placed by the legislator in §§ 993–1000. Article 991 provided that in the case of a «debt card» loan, «the debtor is only obliged either to return everything... or to compensate the creditor for the damage he can prove.» Therefore, the possibility of charging interest on such loans was completely excluded; it was a provision of *juris cogentis*, the violation of which led to non-fulfillment of the obligation. Article 993 stated that if interest was stipulated in the loan agreement (regardless of whether the object of the loan was money or consumables – «insignificant objects», *verbrauchbare Sachen*), «such an agreement is valid only for that time». The sanction for exceeding the provision on maximum interest was recognition of the invalidity of the legal transaction. This provision was expanded by Article 996, according to which provisions imposing «other ancillary obligations» on the debtor or reserving «other ancillary benefits» for the benefit of the creditor or third parties are also void if their value exceeds the maximum percentage.

Keywords: legal regulation, banking activity, banking system, Galicia, Austrian monarchy.

*Стаття: надійшла до редакції 09.04.2023
прийнята до друку 21.05.2023*